

Naturen får nyt liv i gamle råstofgrave

Bliv inspireret af tre partnerskaber, der er lykkedes med
at omdanne færdiggravede råstofgrave til naturområder

REGION
SJÆLLAND

vi er til for dig

Udgiver: Gate 21
Liljens Kvarter 2
2620 Albertslund
Udgivet: Oktober 2024
Redaktion og tekst: Fie Niebuhr, Kathrine Carlsen,
Camilla Reenberg Eriksen og Anne Vestrup
Foto: Peter Liljenberg
Layout: Katrine Vollesen

Publikationen er udviklet i regi af projektet
Sammen om biodiversitet i råstofgrave, der
er finansieret af Region Sjælland.

2. udgave

Indhold

Naturen får nyt liv i gamle råstofgrave	4
Døllefjelde Musse Naturpark	6
Nørre Vedby	12
Lynghøjsøerne	18
Fonde	24

Naturen får nyt liv i gamle råstofgrave

Råstofgravene har i årevis sikret vigtige råstoffer som sand og grus til byggeri og veje. Men gravene er ikke færdige med at give, selvom vi ikke længere indvinder råstoffer. De kan nemlig forvandles til naturområde og grønne åndehuller for mennesker.

Den mulighed har Region Sjællands politikere besluttet at gribe. Med omkring 100 ha færdiggravede råstofgrave på Sjælland hvert år, har regionen sat alle sejl ind for at udnytte de unikke potentialer, der gemmer sig i gravene. Hvor der før var næringsrige landbrugsjorder, har råstofindvindingen frilagt de underliggende næringsfattige jorder, som er ideelle for hjemmehørende danske arter, som ellers er under pres.

Men det sker ikke af sig selv, og der findes ikke én løsning, der passer til alle råstofgrave. Hver råstofgrav er særegen og består af unikke forhold og aktørsammensætninger, der har indflydelse på mulighederne for omlægningen til natur. Det kræver vilje, opbakning og ressourcer at lykkes. Og det kræver samarbejde og langsigtede visioner.

Som en del af Region Sjællands projekt *Sammen om biodiversitet i råstofgrave*, har Gate 21 samlet tre forskellige eksempler på, hvordan man i fællesskab kan lykkes med at skabe nye områder, der er attraktive for både mennesker og vild natur.

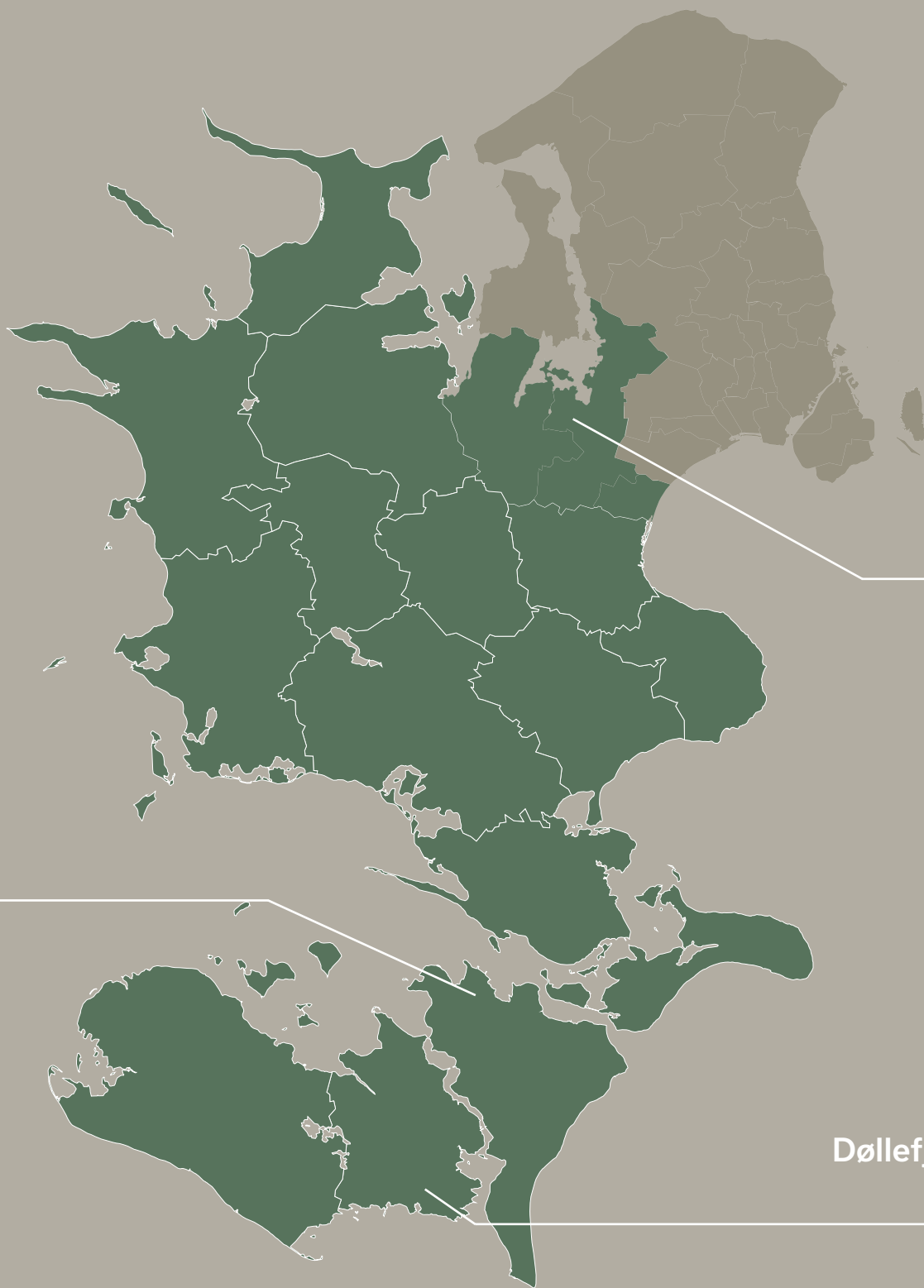
De tre eksempler beskriver forskellige modeller for naturpartnerskaber, og vi giver mikrofonen til de personer, der fik det til at ske. Du vil derfor på de kommende sider blandt andet møde en råstofindvinder, en geolog, et byrådsmedlem, en spejderleder og ansatte fra kommunen og Naturstyrelsen.

Der er mange veje til at skabe vild natur i gamle råstofgrave. Vi håber, I vil lade jer inspirere af de udvalgte cases i denne publikation – måske det kan være et skridt på jeres vej.

God læselyst!

En del af projektet Sammen om biodiversitet i råstofgrave

Hvert år er omkring 100 nye hektar råstofgrave på Sjælland færdigudnyttede. Der er et stort potentiale for at give pladsen tilbage til naturen ved at oprette naturområder. Men det sker ikke af sig selv. I projektet *Sammen om biodiversitet i råstofgrave* har Region Sjælland sammen med Gate 21 undersøgt ejer- og partnerskabsmodeller for, hvordan to råstofgrave kan omdannes til biodiversitetsformål. Region Sjælland har en overordnet målsætning om at udlægge arealer til naturområder og igangsætte handleplaner, der sikrer, at naturområderne bruges som et aktiv og integreres med andre lokale tiltag til gavn for borgere.

Lynghøjsøerne,
Roskilde

Nørre Vedby,
Falster

Døllefjelde Musse,
Lolland

Døllefjelde Musse Naturpark

Engang blev der gravet efter råstoffer i området omkring St. Musse på Lolland.
I dag er det omdannet til en naturpark, hvor besøgende kan nyde den vilde natur.
Naturparken drives som andelsforening.

Fra råstofgrav til vild natur

Frem til 2006 blev der gravet efter råstoffer ved landsbyen St. Musse på Lolland. I dag er den tidligere råstofgrav omdannet til en naturpark med et areal på 19,5 hektar, hvor lokale og besøgende kan gå på opdagelse eller overnatte i shelters i vild natur.

Døllefjelde-Musse Naturpark ejes og drives af en andelsforening, der blev etableret i forbindelse med opkøbet af den tidligere grusgrav. Frivillige borgere vedligeholder området.

Grusgravens efterliv

Ikke alle borgere i landsbyen Musse var begejstrede, da den tidligere ejer af området, Troels Jørgensen, i 1996 begyndte at grave efter grus. De var bekymrede for, hvordan det ville påvirke byen på længere sigt.

For at imødekomme bekymringerne, inviterede Troels Jørgensen derfor naboerne i området til en dialog for at skabe en fælles vision for, hvad der skulle ske med området, når det ikke længere skulle tjene som grusgrav. En gruppe lokale borgere lagde sammen med Troels Jørgensen grundstenen for den fremtidige naturpark. Denne borgergruppe besluttede, hvordan fremtidige stier skulle løbe, og hvor bunker af jord efter gravningen skulle danne hvælvinger i landskabet.

For at sikre finansieringen af naturparken, besluttede gruppen at stifte en andelsforening, som skulle købe grusgraven, blandt andet gennem salg af andelsbeviser. Med opbakning fra Troels Jørgensen og med hjælp fra den daværende Nysted Kommune, blev de følgende år brugt på at forberede overtagelsen, udarbejde fremtidige naturplaner og ikke mindst lægge en plan for at skaffe penge til købet.

Naboer ejer andele af naturparken

I 2006 inviterede Nysted Kommune til den stiftende generalforsamling, hvor en naturplan, udarbejdet af en landskabskonsulent, blev vedtaget, og andelsforeningen Døllefjelde-Musse Naturpark blev stiftet. Herfra kunne salget af andelsbeviser begynde.

I løbet af det første år blev der solgt 548 andelsbeviser. Køberne var primært borgere i området, som dermed blev medejere af naturområdet. Salget af andelsbeviser, frivilli-

Det er ikke 'bare lige' at drifte sådan et område, men det har været det hele værd. Det er et fantastisk område.

- medstifter af andelsforeningen og tidligere byrådsmedlem Arne Høegh

ge pengedonationer, økonomisk støtte fra lokale fonde, og ikke mindst stor velvilje fra Troels Jørgensens side, gjorde det muligt for andelsforeningen at opkøbe og overtage den 19,5 ha store grusgrav.

Et stort arbejde, men det hele værd

Det tog flere år med tæt dialog og samarbejde mellem frivillige, kommunen og Troels Jørgensen at skabe den naturpark, der ligger i Guldborgsund Kommune i dag. Det kræver frivilligt arbejde og ressourcer at vedligeholde naturparken.

I det følgende kan du møde tre personer, der var med til at give naturen endnu en chance og gøre drømmen om Døllefjelde-Musse Naturpark til virkelighed: Troels Jørgensen, råstofvinduer og tidligere ejer af området, Arne Høegh, tidligere byrådsmedlem i daværende Nysted Kommune, medstifter af andelsforeningen og andelsleder og Frederik Cordes, chefkonsulent i Center for Teknik & Miljø i Guldborgsund Kommune.

Troels Jørgensen

Indvinder og tidligere ejer

Hvorfor solgte du din grusgrav til andelsforeningen?

Jeg havde ingen anden interesse end at lave det om til et område, som var pænt og ordentligt. Og som andre kunne bruge.

Selvfølgelig kunne jeg have solgt området til nogle andre og fået mange flere penge for det. Men omvendt var det idéen om, at fællesskabet kom til at eje det, der gjorde, at vi var mere large i forhold til salget. Jeg fik andelsbevis nummer 1 og 2 dengang, og der blev holdt et meget fint arrangement oppe i grusgraven, hvor det blev overdraget. Alle var glade og tilfredse.

Hvordan har samarbejdet med naboerne været?

Dialogen med naboerne om omlægningen var fantastisk. Der var ingen protester, fordi de følte sig som en del af processen. Det hele var meget positivt, fordi vi holdt møder, og de [borgergruppen, red.] fik lov at bestemme, hvordan området skulle udformes.

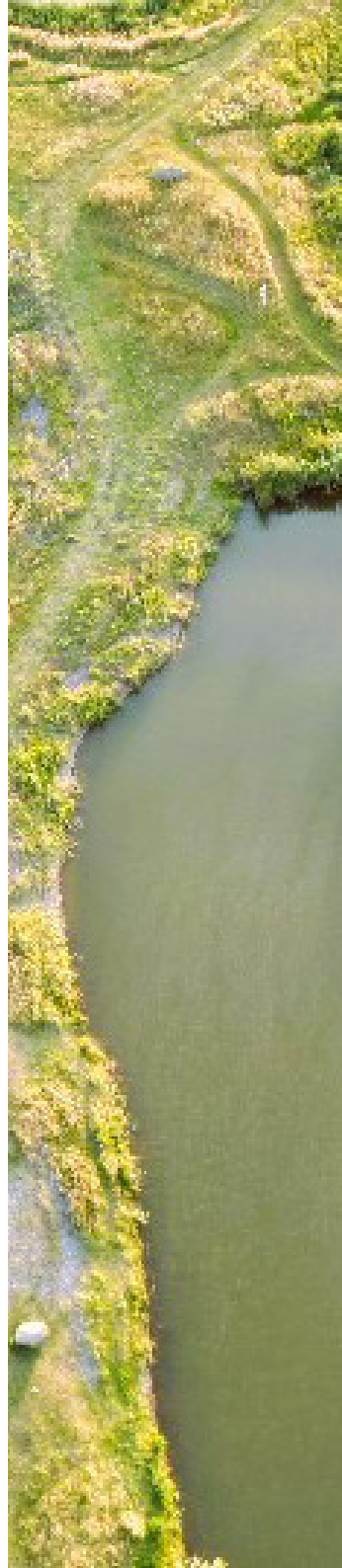
Da vi skulle påbegynde nogle grusgravninger et andet sted, klagede en af naboerne over, at grusgravningen ville genere ham, og mindske værdien af hans hus. En deltager fra borgergruppen beroligede ham og sagde, at når jeg var indblandet, så kunne de være med til at be-

stemme. Så vi byggede en vold mod huset, før vi begyndte at grave, så vi ikke kom til at genere dem. Vi har mødt folk sådan, fordi det er det nemmeste, i stedet for at man skal kæmpe.

Hvad er dine anbefalinger til andre, der gerne vil gøre det samme?

Jeg synes, at man skylder at give lidt tilbage til dem, der bor i området og har gener af, at man har gravet. Og hvis de tager initiativ til at gøre noget og passe det, så er det jo super. For så får man jo også et mægtigt sammenhold i det område, man er i.

Man kan møde borgerne i området på en god måde - ved at indkalde til nogle dialogmøder og fortælle, hvilke herligheder, man kan få ud af området efter grusgravningen. Selvfølgelig går der år, inden man når til målet, men når det endeligt er færdigt, bliver det til nogle fantastiske områder.

Frederik Cordes

*Leder af Natur, Center for Teknik & Miljø i Guldborgsund
Kommune*

Hvad er kommunens rolle i dag?

Vi bakker op om det gode initiativ og de frivillige i Naturparken. Vi kan hjælpe med økonomi, ansøgninger og andet praktisk. Men andelsforeningen har ansvaret for de overordnede beslutninger og retningslinjer. Initiativet er solidt forankret lokalt. Vi formidler også information om Døllefjelde Musse Naturpark gennem vores app Naturlandet Lolland-Falster, hvor man kan finde information om faciliteter, shelters og så videre. Vi opfordrer også skoler og børnehaver til at tage ud og lave nogle aktiviteter på stedet, for at få det brugt.

Hvilken dialog har I med andelsforeningen?

Vi har kun en dialog med andelsforeningen, hvis der er noget med økonomien, der ikke hænger sammen, hvis der er noget, vi skal forholde os til i et samarbejde eller noget rent driftsmæssigt, som en skraldespand, der er gået i stykker. Nogle gange kan der være tre ting på en måned, og andre gange, kan der gå et år, hvor vi ikke taler sammen. Vi er helt trygge ved, at det kører.

Hvad er dine anbefalinger til andre, der gerne vil gøre det samme?

Vi har haft mulighed for at kunne støtte dem en lille smule. Min anbefaling er at holde en tæt forbindelse om, hvad der foregår. Og at være meget bevidste om hvem, der har ansvar for hvad.

Arne Høegh

Tidligere byrådsmedlem i den daværende Nysted Kommune, medstifter af andelsforeningen og andelshaver

Hvordan var dialogen med den daværende Nysted Kommune?

Dialogen med kommunen var fantastisk. Fordi jeg selv sad i byrådet, havde jeg sikret, at vi fik byrådets støtte. Det betød, at vi kunne få hjælp fra kommunens sekretariat til at lave ansøgninger og planer for området.

Hvorfor var andelsbeviser en god ide?

Hensigten fra [den daværende, red.] Nysted Kommune var, at hvis vi fik en masse borgere til at købe andelsbeviser, så var det som, at de ejede et stykke af det. Så kunne vi lettere vedligeholde det, og holde det rent. Det var super, for når man går oppe i naturparken, så finder du ikke ét stykke papir. Mange af de borgere, der går der, er medejere. Så de dukker sig ned og samler skraldet op.

Det er ret påfaldende, at hvis folk går deroppe, og der er sket noget uforudset, så ringer de til bestyrelsen. Så der er et fantastisk ejerskabsforhold til det.

Hvad er dine anbefalinger til andre, der gerne vil gøre det samme?

Man skal sørge for, at man har kommunen som medspiller, og at de synes, det er en god ide og kan hjælpe til. Jeg tror ikke, at nogen private personer ville købe et sådant areal i dag. Det nok nærmere, at kommunen stiller et areal til rådighed, og så må man selv drifte det. Men det er vigtigt at sørge for, at man kan få finansieret de ting, som

man gerne vil lave. Man skal have en rigtig god aftale med sin bank. Ellers er det de enkelte, der sidder i en bestyrelse, som hæfter for det. Så man skal sørge for, at der er nogen, som vil lægge penge ud, for eksempel kommunen.

Hvilke visioner har I for fremtiden af område – og hvordan skal de indfries?

Der er mange mennesker, der benytter sig af området i dag. Vi har en vision om, at vi skal vedligeholde det, så det er spændende at gå rundt i. Vi har lavet en rigtig god aftale med Guldborgsund Kommune, hvor vi får 10.000 kr. til driften, og de har sat et toilet op. Men de 10.000 rækker ikke de fulde driftsomkostninger. Så vi arbejder på at få strikket en ansøgning sammen til yderligere finansiering, så vi kan få løst det problem. Det er ikke bare lige at drifte sådan et område, men det har været det hele værd.

Vi fortryder i bestyrelsen, at vi ikke lavede salget af andelsbeviser til, at man skulle betale et årligt beløb på bare 50 eller 100 kr. Men filosofien var, at vi skulle have så mange borgere med som overhovedet muligt.

Derudover har vi et par arbejdsdage om året, hvor vi tilser området og skærer til, og det er spændende, om vi kan hverve nye folk. Jeg synes, man kan fornemme, at det bliver sværere at få folk til at lave frivilligt arbejde.

Nørre Vedby

På det nordlige Falster vokser et naturområde frem i en aktiv grusgrav. I takt med at indvindingen af grus bliver færdig, udvides naturområdet bid for bid. Det kræver et tæt samarbejde mellem indvinder, kommune og frivillige.

En løbende forvandling fra aktiv grusgrav til naturområde

I Nørre Vedby på det nordlige Falster ligger Bavnehøj Fritidsområde. Det er et eksempel på, hvordan en aktiv grusgrav løbende kan omdannes til et aktivt og engagerende rekreativt område, takket være et tæt samarbejde mellem indvinderen, kommunen, en frivillig brugergruppe, bestående af organisationer, som spejdere, ornitologer, Friluftsrådet og Danmarks Naturfredningsforening.

Bavnehøj Fritidsområde er et populært udflugtsmål for både lokale og besøgende, der kan nyde godt af de mange forskellige faciliteter, fra shelters og udsigtstårne til bålhytter, hesteagilitybane og en labyrint. Fritidsområdet har et areal på 35 hektar.

Naturgenopretning i takt med at gravene tømmes for grus

Der graves stadig efter grus i området. Men i takt med at arealer graves færdige, bliver de løbende overtaget af Guldborgsund Kommune, og bliver integreret i det samlede fritidsområde. Området drives af kommunal økonomi og engagement fra brugerne.

Forvandlingen af området startede i 2006, hvor den daværende Nørre Alslev Kommune købte den første del af arealet, efter NCC var færdige med at grave efter grus. Nørre Alslev Kommune ville skabe et område til rekreative formål til gavn for naboerne.

Salget blev gennemført med en klausul om, at kommunen i fremtiden kunne overtage nogle dele af det større graveområde, efterhånden som det blev færdiggravet og efterbehandlet. For kommunen var det vigtigt at sikre lokal forankring i området, og ønskede, at nogen tog ejerskab i forhold til at bruge arealet. Derfor efterlyste kommunen, blandt andet i aviser, interesserede lokale foreninger og naboer, som ville involvere sig i skabelsen af fritidsområdet.

Grusgravene bliver til små oaser med masser af natur og liv i et landskab, der hovedsageligt er præget af marker.

- Nanna Swane Lund, chefgeolog i NCC

Involvering af foreningslivet

Brugergruppen blev opdelt i arbejdsgrupper, som bidrog med konkrete ønsker til planlægningen af området i tæt samarbejde med NCC. Den overordnede planlægning fra dengang, har sidenhen været ryggraden for de efterfølgende beslutninger og handlinger. Brugergruppen har spillet en afgørende rolle i driften af området, og gør i dag et stort stykke frivilligt arbejde for at holde området ved lige og udvide dets faciliteter.

Den lokale dialog er altafgørende

Efter kommunesammenlægningen er ejerskabet af Bavnehøj Fritidsområde overgået til Guldborgsund Kommune. Der er løbende dialog mellem Guldborgsund Kommune, NCC og brugergruppen, både med møder i grusgraven og efter behov. Det sikrer, at alle parter bliver hørt, og at udviklingen af området fortsætter på en måde, som alle kan stå inde for. Det tætte samarbejde og den gensidige forståelse mellem parterne har været nøglen til at undgå større konflikter og sikre, at området udvikles til gavn for både mennesker og natur.

I det følgende får du tre perspektiver — fra kommunen, indvinderen og en spejderforening — på den løbende forvandling af grusgraven i Nørre Vedby: Frederik Cordes, Chefkonsulent i Center for Teknik & Miljø i Guldborgsund Kommune, Nanna Swane Lund, chefgeolog i NCC og Marianne Larsen, leder af Storstrøm Spejderne.

Frederik Cordes

*Leder af Natur, Center for Teknik & Miljø
i Guldborgsund Kommune*

Hvordan er dialogen mellem NCC, kommunen og brugergruppen?

NCC deltog jævnligt i møder med den nedsatte brugergruppe. Vi har haft et årligt møde for at få en status på, hvordan situationen ser ud, og hvad der skal handles på. Koordinationen med NCC har været vigtig. På den måde har vi kunnet tage hensyn til deres drift og sikret, at vi ikke planlagde faciliteter eller aktiviteter, som ikke hang sammen med den intensive virksomhedsdrift lige ved siden af.

Hvad er dine anbefalinger til andre, der gerne vil gøre det samme?

Det er vigtigt med en klar og tydelig dialog om vores muligheder, de rammer vi arbejder indenfor, og hvordan vi sammen kan skabe noget godt. Det har været vores tilgang. Det er ikke kun vigtigt at etablere og opsætte faciliteter. Man skal også at overveje, om der er en efterspørgsel. Der skal være efterspørgsel nok til, at folk også vil hjælpe med at få det til at lykkes. Herudover skal der selvfølgelig være fokus på ressourcer til fremtidig drift - både for frivillige og i Guldborgsund Kommune.

Marianne Larsen

Leder af Storstrøm Spejderne

Hvad er jeres – og de andre brugeres - rolle?

Vi ville gerne skabe et godt udendørs naturområde, hvor man kunne overnatte, og vi hjælper med driften og vedligeholdelse af området. I starten var det kun mig fra spejderne, der ordnede området fast, men nu har vi delt det ud, så alle i gruppen har en uge, hvor de samler skrald. I dag får vi lidt løn for arbejdet fra kommunen, som går ind til spejderne.

Vi er en lille arbejdsgruppe, hvor der er forskellige aktører med, herunder en hundeforening, Danmarks Naturfredningsforening, kommunen og ornitologer. Vi mødes to gange om året.

Hvordan er samarbejdet med Guldborgsund Kommune?

Kommunen er med i de to årlige møder med de andre aktører. Derudover kan vi kontakte kommunen, hvis der er problemer. For eksempel hvis der mangler at blive skåret græs i et område, eller hvis der er grene, der skal beskæres.

Hvad er dine anbefalinger til andre, der gerne vil gøre det samme?

De skal have overskud, vilje og engagement, da det kræver en del arbejde. Det er vigtigt at fortsætte med vedholdenhed, ellers risikerer man, at projektet ikke bliver til noget, eller området gror til.

Men det bliver også godt. Vi har udnyttet området meget. Der kommer mange mennesker, og vi har madpakkehuse, som der er rigtig mange foreninger som bruger, blandt andet cykelklubber.

Nanna Swane Lund

Chefgeolog i NCC Industry

Hvad var jeres motivation for at sælge til kommunen?

Når vi graver grus, skaber vi en masse spændende, næringsfattig natur, man som borger også kan have glæde af, hvis der er offentlig adgang. Grusgravene bliver til små oaser med masser af natur og liv i et landskab, der hovedsageligt er præget af marker. Grusgravningen har foregået i området i mange år, og da kommunen viste interesse for at købe området og drifte det efterfølgende, var det en god mulighed for NCC at kunne give noget tilbage til lokalområdet.

Hvordan var samarbejdet med kommunen?

Vi havde et godt samarbejde med Frederik Cordes i Guldborgsund Kommune, der kan få sådan nogle ting til at fungere. Han er virkelig gået ind i det med en professionel og positiv indstilling til tingene. Vi har talt meget om, at den lokale forankring er vigtig, og at dem, der bruger området, også har lyst til at engagere sig, og føler, at det også er deres område. Det er vigtigt, at man har den slags ambassadører derude. Det er jo frivilligt arbejde, meget af det.

Hvilke udfordringer har I oplevet?

Jeg vil sige, at det har været gnidningsfrit. Kommunen skal have stor ros for deres forståelse og gode kommunikation. Normalt vil vi i NCC helst ikke af med vores arealer,

før grusgravningen er helt færdig. Der kan opstå uenigheder om, hvordan arealerne skal efterlades. Mens vi er i området, er der behov for, at der kan graves så mange råstoffer som muligt, samtidig med at vi kan flytte på materialerne efter behov. Men kommunen har vist stor forståelse for vores behov, og der har ikke været nogen problemer. Vi har haft de samme ideer til, hvad der skal ske med området, og vi har haft en fælles forståelse lige fra start.

Hvordan vil overdragelsen af de kommende færdiggravede områder foregå?

Når vi inden for kort tid er færdige med at grave det allersidste, skal kommunen tilbydes at købe det sidste område, som indgår i aftalen. Herefter vil det være op til kommunen, hvad de vil gøre, også i forhold til inddragelsen af brugerne.

Hvad er dine anbefalinger til andre, der gerne vil gøre det samme?

Min anbefaling er at sikre lokal forankring. For at projekter som dette skal lykkes, skal der være nogen, der tager ejerskab og brænder for det. Det er vigtigt at afklare formålet med området. Hvis det primært skal være et naturområde, skal man måske indtænke, hvordan nogle områder holdes uforstyrret ved at den begrænse den offentlige tilgængelighed.

Vi ønskede, at brugergruppen skulle være en del af dialogen for at alle forstod, hvad der er muligt, og hvad man skal være opmærksom på i en grusgrav. Det var også vigtigt at fastsætte klare rammer for, hvor arbejdet foregår, og hvilke områder, der kan tages i brug. Desuden gør et godt kendskab til hinanden det lettere at kommunikere, hvis der opstår problemer.

Brugergruppen har været afgørende, da de har taget initiativ til at søge penge og har fået opført bålhytter, madpakkehuse og udkigshuse. De har gjort en stor indsats for at samle midler og realisere projektet.

Der skal virkelig være engagerede mennesker, som både kan og vil bruge området.

Lynghøjsøerne

Naturstyrelsen driver et naturområde i Roskilde Kommune. Hvor der tidligere blev gravet efter grus, kan besøgende i dag gå på snoede stier og nyde udsigten over tre søer.

Et område med plads til natur, mennesker og dyr

Hvor der engang var en grusgrav, kan naturelskere i Roskilde Kommune i dag nyde synet af tre smukke søer. Gennem en fælles indsats af Roskilde Kommune, Naturstyrelsen, naboer og lokale foreninger blev Svogerslev Grusgrav omdannet til Lynghøjsøerne. Arbejdet startede for 10 år siden og i dag kan gæster bade, fiske og overnatte på det 96 hektar store område, der omfatter søerne Lyngager Sø, Flæng Sø og Vejgård Sø.

Millioninvestering og partnerskab

I 2014 købte Roskilde Kommune arealet af den tidligere ejer, Nymølle Stenindustrier, for cirka seks millioner kroner. Naturstyrelsen, som allerede havde et nærliggende areal, overtog driften af Lynghøjsøerne på betingelse af, at det kunne drives på samme måde som deres andre arealer, hvor blandt andet friluftsliv vægtes højt.

Fra vision til virkelighed

En brugergruppe, som består af en bred vifte af lokale aktører, herunder en rideklub, Svogerslev Lokalråd, repræsentanter fra skolen, spejderne, Ældresagen og sportsklubber, har spillet en vigtig rolle i udviklingen af 'Visions- og udviklingsplanen for Svogerslev Grusgrav'. Planen, der skal realisere de fælles visioner for området, blev udviklet af Naturstyrelsen og kommunen i samarbejde med brugerne. Alle kunne komme med forslag til både små og store faciliteter, heriblandt udekøkkener, shelters og vinterbadeklubber. Der er ingen begrænsning for, hvem der må være med i brugergruppen, så længe de er engagerede og vil have indflydelse på beslutningerne. Visionsplanen har været ryggraden for, hvordan Naturstyrelsen har drevet arealet, og den er stadig grundlaget for den nuværende planlægning og udvikling.

Samarbejde sikrer en balance mellem beskyttelse og benyttelse

Samarbejdet mellem kommunen, Naturstyrelsen og de lokale har været tæt, og det har været med til at skabe et område af høj naturkvalitet. Når naboerne til grusgraven kender til de langsigtede planer for at omdanne grusgraven til et naturområde, er det lettere at acceptere de midlertidige gener, fortæller Vilfred Hvid, chef for Byudvikling og Grøn Omstilling hos Roskilde Kommune. Den løbende dialog har sikret, at både

Når noget er til gene, som en grusgrav er, så er det lettere som borger at holde ud, når man ved, at der kommer natur i høj kvalitet, når grusgravningen er afsluttet.

- Vilfred Hvid, chef for Byudvikling og Grøn Omstilling hos Roskilde Kommune

naturbeskyttelse og de lokales ønsker er blevet imødekommet, hvilket har skabt en balance mellem beskyttelse og benyttelse af området, som er vigtigt for Roskilde Kommune.

Kunst og faciliteter tiltrækker besøgende

Et af de mest synlige resultater af den fælles indsats for Lynghøjsøernes er installationen af en troldeksulptur af kunstneren Thomas Dambo, som har tiltrukket over 100.000 besøgende. Dette, sammen med etableringen af stier, iskiosk, badebroer og shelters, er eksempler på, hvordan samarbejdet har skabt stor værdi for både lokale og besøgende. De fleste faciliteter i Lynghøjsøerne er finansieret af Naturstyrelsen. Enkelte faciliteter er finansieret ved hjælp af fondsmidler søgt af Svogerslev Lokalråd.

I det følgende kan du møde tre personer, der har været afgørende i forvandlingen af Svogerslev Grusgrav til Lynghøjsøerne. Tim Bang, formand for Svogerslev Lokalråd, har sikret lokal opbakning, Henrik Jørgensen fra Naturstyrelsen i Midtjylland har stået for driften, og Vilfred Hvid, chef for Byudvikling og Grøn Omstilling hos Roskilde Kommune, har stået i spidsen for kommunens indsats. Sammen har de gjort drømmen om et rekreativt naturområde, hvor natur og friluftsliv går hånd i hånd, til virkelighed.

Tim Bang

Formand for Svogerslev Lokalråd og del af Lynghøjsøernes brugerråd

Hvad er jeres rolle?

Vores rolle som lokalråd er at varetage vores medlemmers interesser i byen og støtte initiativer, der skaber værdi. Vi har blandt andet åbnet en iskiosk, som blev etableret som et svar på den stigende tilstrømning af besøgende, efter Thomas Dambo's trolldom kom til. Vi driver kiosken som en non-profit, frivillig virksomhed. Alt overskud fra kiosken går til velgørenhed, og i år har vi uddelt over 70.000 kroner til lokale institutioner og foreninger, herunder spejdere, gymnastikforeningen og fodboldklubben.

Hvilken dialog har I med Naturstyrelsen og kommunen?

De lytter til vores ønsker og kommer med forslag til alternative løsninger. Samarbejdet fører som regel til gode resultater. Det er også tilfældet nu, hvor vi er ved at få lavet et vellykket projekt, som inkluderer etableringen af en stor sauna.

Det tiltag forventer vi, at op mod 400 medlemmer vil kunne få glæde af inden for et halvt år.

Vi henvender os typisk til Naturstyrelsen gennem mails, som derefter resulterer i et eller flere møder, hvor vi præsenterer vores krav og ønsker. Projekterne lykkes som regel til sidst.

Hvad er dine anbefalinger til andre, der gerne vil gøre det samme?

Man bør nok være på forkant og have styr på en finansiering, så man rent faktisk ved, om projektet er realistisk eller ej. Selvfølgelig er processen lang, når man arbejder med projekter som disse. Nogle vil måske finde det tidskrævende, for det tager tid at tænke tingene igennem og undersøge, hvad man har gjort andre steder.

Vilfred Hvid

Chef for Byudvikling og Grøn Omstilling hos Roskilde Kommune

Hvad var Roskilde Kommunes motivation for at købe Svorgerslev Grusgrav?

I Roskilde Kommune har vi en rimelig fast forankret politisk strategi om, at alle borgere skal have let adgang til natur. Vi kalder det Den Grønne Ring omkring Roskilde. Princippet er, at den grønne ring omkring Roskilde ikke skal blive mindre. Byen skal ikke vokse i bredden, men derimod i højden eller igennem fortætning.

Når noget er til gene, som en grusgrav er, så er det lettere som borger at holde ud, når man ved, at der kommer natur i høj kvalitet, når grusgravningen er afsluttet.

Hvilken rolle havde I ved opstarten?

Vores rolle var at facilitere en god dialog om, hvad der skal ske med området, når grusgravningen var færdig, og vi kunne overtage mere af grusgraven. Opgaven var også at sikre at få købt arealet af Nymølle Stenindustrier.

Hvilke hensyn har I taget til området?

Der er et naturhensyn, som vi skal varetage. Der er i naturområder altid en konflikt imellem benyttelse og beskyttelse. I Lynghøjsøerne er der en masse aktive naturfolk og friluftsentusiaster, som rigtig godt kunne tænke sig at bruge området i højere grad. Det konflikter med, at der er ynglende fugle og andre forskellige faunagrupper, som bliver generet af det. Det finder vi en balance i. Vi har nogle andre søer på den anden side af motorvejen ved Lynghøjsøerne, og der har vi etableret en aktiv sø. Der er aktiviteter som vandski og sejlad med speedbåd, for at imødekomme forskellige borgergrupper.

Hvilke anbefalinger har du til andre i en lignende situation?

Indgå aftalerne, mens incitamentet er der. De er der typisk inden grusgravningen går i gang. Få lavet så præcise aftaler som muligt om, hvad der skal ske med området efterfølgende, herunder tydelige efterbehandlingsplaner, og klare aftaler om overdragelsesvilkårene.

En anden anbefaling må være at have løbende dialog og kontakt med alle borgerne i området. Når man ikke hører noget, så opstår der uro, og borgerne går og irriterer sig. Når man er færdig med grusgravningen, så skal man også have en tæt dialog med borgerne om udviklingen af området. Det er til stor gavn for mange, hvis man kan have et samarbejde, som vi har med Naturstyrelsen. Det er fedt at kunne lade dem overtage området. Så slipper vi for at stå med den evige drift af det, og vi kan i stedet bruge vores penge på at købe nye områder. Det er med til at sikre, at vi får mere natur i Roskilde.

Det er et eksempel på den måde, vi arbejder strategisk med at skabe mere bynær natur, og den måde, vi arbejder strategisk med at lægge planer i flere etaper.

Henrik Jørgensen

Vildtkonsulent i Naturstyrelsen i Midtjylland

Hvad var jeres motivation for at indgå i projektet?

Vi har nogle andre arealer i Roskilde Kommune, så vi kunne godt se, at Lynghøjsøerne i højere grad kunne udvikle sig som et rekreativt område. Det kunne supplere arealerne, vi havde omkring Roskilde, som er meget anvendt.

Hvad er jeres rolle, og hvilke ressourcer har I lagt i driften?

Vi startede med at lave stier. Og nu har vi lavet badebroer, badestrande, shelters, bålhytter og bålpladser. På samme måde, som vi driver vores andre arealer, så har borgerne også haft mulighed for at komme med ønsker. Der var blandt andet nogen, der ønskede en ridesti, volleyball-bane og naturpleje med græsning. Så det har vi lavet.

Vi har afsat en betydelig sum til etablering af stierne. Og der er flere udfordringer i forhold til, hvor det er mest fornuftigt at lægge stierne. Da vi havde lagt stierne, kom der store regnskyl, så de blev skyllet væk igen. Derefter etablerede vi underløb og grøfter, og fik styr på det. Vi har betalt alle faciliteter som shelter, bålpladser, badebroer og så videre. Det er jo statens areal og statens skove, så de indgår i den pulje, hvor vi prioriterer de arealer, der har mest behov.

Hvilke udfordringer har I oplevet?

Da den tidligere ejer, Nymølle Stenindustrier, forlod det midterste område af Lynghøjsøerne, skulle vi lægge planer for området. Der lå en plan fra regionen, hvor udgangspunktet var, at alle skråningerne skulle have samme hældning som skråningerne ved de to andre søer. Den plan var — i min optik — kedelig i forhold til brugen og de mange muligheder, der var. I Naturstyrelsen syntes vi derimod, at nogle af de stejle skråninger skulle blive, så de kunne give variation og et sjældent geologisk indblik

i landskabets struktur og dannelse. Det ville også spare Nymølle Stenindustrier for ekstra arbejde, når de skulle forlade området. Det blev en længere proces med regionen, kommunen og borgerne, men den var god. Det endte med, at alle skråningerne i området ikke har samme hældning, hvilket giver terrænet ved den midterste sø en helt anden karakter. Stierne går i dag op ad skråningerne, så man får en udsigt. Vi skulle bruge lidt penge på at sætte hegn op og lægge sten, så folk bliver advaret om de stejle kanter. Ændringerne har også betydning for naturen. Vi har fået digesvale og yngleområder for flere fugle nede langs vandkanten, fordi folk ikke har adgang til de områder. I de oprindelige planer lå alle stierne langs vandkanten.

Hvilke anbefalinger har du til andre i en lignende situation?

Jo mere rått man kan efterlade naturområdet, jo bedre er det. Så må man planlægge stierne i forhold til det. Både for folk, der går derude, men også i forhold til naturen. Der var politikere i Roskilde Kommune, der syntes, at det var besynderligt, at kommunen købte et areal for så at forlade det. Det er også vigtigt, at man løbende har en dialog og forankrer et ansvar for stedet i lokalområdet. Hvis der sker noget i Lynghøjsøerne, så råber borgerne op. De tager stort ansvar for området. Vi har også det privilegie, at området ligger bynært. Folk kan let komme hertil.

Hvordan foregår vedligeholdelsen derude nu?

Vi understøtter aktiviteterne derude, men vi tager ikke meget initiativ længere. Vi vedligeholder. Dog har vi lige søgt om at få nogle penge til at lave en handicap-sti ned til området. Men ellers er det mest, når borgere får idéer, at vi ser på, om det er noget vi kan understøtte. Det er sjældent med penge, oftere med arbejdskraft.

Fonde

Det kan være nødvendigt at søge hel eller delvis finansiering for at sikre at råstofgrave opkøbes og overgår til naturformål. I den forbindelse kan fonde spille en afgørende rolle, hvis der mangler midler til for eksempel opkøb af arealer, naturpleje, etablering af stisystemer, hegn eller andre faciliteter, der kan gøre området attraktivt som naturområde.

Vi har samlet en oversigt over en række fonde, der på forskellig vis kan være en partner, eller er interesseret i at støtte projekter i råstofgrave. Her kan I læse mere om de enkelte fonde og hvad de søger i et projekt.

Fokus

Udlodningsmidler til Friluftsliv støtter initiativer, der forbedrer mulighederne for befolkningens friluftsliv og naturforståelse. Puljen støtter blandt andet etablering af faciliteter og andre fysiske tiltag, som bidrager til at forbedre adgangsforholdene på et naturområde eller skaber nye muligheder for friluftsliv i et naturområde.

Friluftsrådet uddeler projektmidler under forskellige temaer og formål med et antal årlige frister - afhængigt af hvor mange midler, der hvert år modtages til uddeling. Midlerne stammer fra overskuddet i Danske Lotteri Spil A/S og et fastsat udbytte fra Det Danske Klasselotteri A/S.

Fokus

Aage V. Jensen Naturfond opkøber og forvalter naturarealer med fokus på at sikre den rette naturpleje og beskyttelse af sårbare arter. Fonden er primært engageret i at fremme biodiversiteten i Danmark og arbejder for at skabe større, mere sammenhængende og forbedrede naturområder til gavn for naturens bevarelse og dyrelivet.

Fonden lægger vægt på balancen mellem beskyttelse og benyttelse af naturen. Der etableres stier og adgang for publikum, men kun i det omfang, det ikke forstyrrer naturens beskyttelse. Shelters, bålpladser, ride- og mountainbikestier indgår ikke i fondens projekter.

Kriterier for støtte

Det prioriteres at støtte projekter, som er tilgængeligt for mange og som kommer mange mennesker til gavn. Det vægtes ligeledes positivt, at projektet sker samarbejde mellem flere lokale aktører. Alle kan søge om tilskud, herunder lokale foreninger, organisationer eller kommunale og selvejende institutioner.

Projekter, som er forankret i - og udføres af - centrale forvaltningsenheder i stat, region eller kommune, støttes ikke. Puljen støtter desuden ikke projekter med et kommercielt sigte, dvs. projekter som har til formål at generere indtjening til enkeltpersoner eller firmaer.

Kriterier for støtte

Fonden foretrækker at opkøbe arealer på flere hundrede hektar, men anerkender, at dette kan være udfordrende. Derfor er det vigtigt, at projekter har potentiale til at udvides og kan inddrage eksisterende naturområder, så råstofgrave bliver en del af et større, sammenhængende naturprojekt.

Mindre arealer kan også være relevante, hvis de grænser op til eksisterende naturområder, som fonden allerede ejer. Derudover har fonden en indsats, hvor de aktivt arbejder på at 'knytte' naturarealer sammen ved at opkøbe de 'forbindelseslinjer' mellem eksisterende naturområder.

Fokus

15. Juni Fonden arbejder for plads til mere og bedre natur. Det sker gennem tre indsatsområder: Plads til naturen, hvor fonden arbejder for at forøge arealet med beskyttet natur, Kvalitet i naturen, hvor fonden har fokus på den økologiske integritet frem for enkeltarter og Naturen som folkesag, hvor fonden støtter initiativer der bidrager til folkelige opbakning til naturen og de landskabelige ændringer det kræver.

Kriterier for støtte

Fonden prioriterer projekter og indsatser, der er synergiskabende, er eksempeldannende og som kan opskaleres. Vidensprojekter skal være handlingsanvisende. I prioriteringen af støtte til etablering af nye naturområder vil det være væsentligt, at der er tilknytning til eksisterende naturområder, så det samlet set bidrager til større og mere sammenhængende naturområder.

Fokus

Den Danske Naturfonds primære formål er at beskytte og genoprette naturen i Danmark, sikre et renere vandmiljø og forbedre klimaet. Det sker ved at støtte naturprojekter og ved at eje og forvalte naturområder, der kan sikre den nødvendige langsigtede beskyttelse, naturforvaltning og publikums adgang.

Kriterier for støtte

Den Danske Naturfond prioriterer primært projekter, der dækker større, sammenhængende arealer. Det kan være en udfordring ifm. råstofgrave, så det vil oftest være afgørende at indtænke nærliggende naturområder eller mulige udvidelser, der kan gøre, at projektområdet får en størrelse, der gerne må være eller på kortere sigt kan udvides til minimum 100 ha.

Fokus

Lokale & Anlægsfonden støtter projekter, der forbedrer de fysiske rammer for friluftslivet. Fonden opkøber ikke arealer, men yder støtte til udvikling af projekter, hvor naturen anvendes rekreativt, som for eksempel etablering af spejderhytter, stisystemer og andre friluftsanlæg.

Fondens primære fokus er at fremme projekter med en rekreativ vinkel, der sikrer offentlig adgang og skaber plads til fritidsliv i naturen.

Kriterier for støtte

Fonden tilbyder to former for støtte – gratis udviklingsrådgivning og finansiel støtte til anlæg – i to forskellige typer af projekter: 1) Udviklingsprojekter, hvor fonden bidrager med gratis rådgivning og efterfølgende finansiel støtte. 2) Puljeprojekter, hvor man kan søge op til 400.000 kr. til konkrete projekter, såsom opholdssteder og rekreative anlæg som stier og faciliteter i naturen. I puljen uddeles 16 mio. kr. årligt i fire runder.

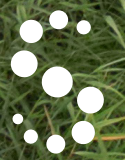
Fonden støtter ikke kommercielle projekter, men kan samarbejde med kommuner, NGO'er, foreninger og private lodsejere om udviklingen af rekreative faciliteter i naturen.

GATE
21

REGION
SJÆLLAND

-vi er til for dig